

**ОБРАЗ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ
ТА МИСТЕЦЬКОМУ ДИСКУРСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ**

У даній статті досліджується формування образу Чернігівського архієпископа в українській літературі другої половини XVII століття. До кола студійованих текстів увійшли «Księga Śmierci» (1676) Лазаря Барановича «Stary kościół zachodni» (1678) Іоанкія Галятовського, «Руно орошенное» (1683), «Житія святих» (1691) та «Діаріуш» Дмитрія Туптала, «Lucubratiuncula» (1684) Іоанна Величковського та «Тріодіон» (1685). У статті вивчається риторичне розгортання образу владики та мистецькі засоби його ідеалізації: часте зображення самого Барановича на іконах або його небесного заступника на гравюрах у книгах, логічна рубрикація, євангельські аналогії та інше.

Ключові слова: риторика, панегірик, дискурс.

У другій половині XVII століття Лазар Баранович збирає у Чернігові надзвичайно потужну групу українських інтелектуалів, які залишили в нашій історії, літературі й культурі неабиякий слід. М. Сумцов називає це коло «освіченим і патріотичним гуртком письменників», «головою і керівником» якого був Лазар Баранович [10]. Рецензент праці М. Сумцова, що ховається за криптонімом Ф.Н., додає до цього визначення щодо Барановича: «ініціатор, енергійний діяч і практик» [14, с. 527]. В. Шевчук визначає це коло авторів як «києво-чернігівський осередок поетів» [18, с. 44], В. Шевченко – як «неформальний гурток вчених за участю і під патронатом архієпископа Чернігівського...» [18, с. 77]. Ким же вважали Лазаря Барановича ті люди, які співслужили з ним і працювали над його проектами? Як це виражалося в дедикованих йому текстах?

Архієпископу Чернігівському присвячена безпрецедентна кількість панегіриків. Літературний образ Лазаря Барановича досліджувався П. Поповим (панегірик «Redivivus Phoenix» Лаврентія Крщоновича) [8], а також Р. Радишевським (передмови до книги Іоанкія Галятовського «Stary kościół zachodni», панегірики Івана Величковського та Лаврентія Крщоновича, вірші на смерть Лазаря Барановича) [9].

Панегірик – літературний жанр, що в усній або письмовій формі возвеличує певну особу або предмет [1, с. 393]. Це був один з найбільш уживаних гатунків в літературі другої половини XVII століття у Польщі, Литві, Україні. Теорія жанру викладалася як у поетиках, так і в риториках. Предметом похвал могли бути особи, речі, пори року, міста, тварини й рослини. Зазвичай похвала особам містила вступ, що мав акцентувати на особі, яка прославлялася, як на зразку для наслідування. Похвала давала інформацію про рід, освіту, посади, чесноти, порівняння з іншими особами [20, с. 144]. Закінчення включало заклик до наслідування. Похвала речам полягала в алегоричному тлумаченні предмета, що прославлявся. Похвала пір року, звірят і рослин тлумачила їх символічно, а також розкривала їх переносні значення [20, с. 145]. Феофан Прокопович у «Риториці» називає одинадцять обставин, з яких черпалася похвала особі. Це – ім'я, природа (стать, національність, батьківщина, предки, вік, достойнство), спосіб життя, доля, внутрішній і зовнішній навик, душений і фізичний стан, уподобання, план [16].

Чернігівщина була надзвичайно багатою територією на Божу ласку. Відомо кілька чудотворних Богородичних ікон з часів керування єпархією архієпископом Лазарем. Ікона з села Дубович Глухівського району стала відомою після того, як татарин вдарив її мечем і з неї потекла кров. Чудотворна ікона була також у селі Рудня поблизу Любеча. У 60 рр. XVII ст. була знайдена на болотах ікона Божої Матері Одигітрії, яку пізніше помістили в Успенському храмі міста Мглина. На її різі зображений святий Лазар, небесний заступник Лазаря Барановича.

Сам же архіпастир вважав Богородицю своєю патронкою. 1656 року він привіз до Києва з Куп'ятицького монастиря чудотворний образ Богородиці, який пізніше розташували у Софійському соборі. У польськомовній «Книзі смерті» (1676) є гравюра з Куп'ятицькою іконою. Над перекладиною зліва зображений святий Лазар у святицькому облаченні, а справа – ангел з піднятим мечем у лівій руці [7, с. 231]. Існує також ікона Покрови Пресвятої Богородиці, де під омофором Діви Марії знаходиться Лазар Баранович.

1657 р. Баранович став Чернігівським єпископом, а 1662 р. у Іллінському монастирі ікона проявила себе як чудотворна: з 16 по 24 квітня образ Богородиці плакав. Владика доручив Дмитрію Тупталу «...з пильним старанням собрать путем опроса и издать книгу о чудесах икони Ильинско-Черниговской Богоматери» [13, с. 17]. У передмові до «Руна орошенного» (1683) звучать побажання, адресовані Лазарю Барановичу. Дмитрій Туптало називає пастиря Другим Гедеоном, що побачив сльози від ікони, подібно до першого, який споглядав росу на руні. Баранович отримує подяку від Дмитрія Туптала за те, що прикрасив ікону золотими оздобами, витративши на це власне майно, та за проповідницький талант, застосований на прославу Пресвятої Богородиці [3, передм., арк. 1, зв.].

Бодай ці факти свідчать про постійне мистецьке підкреслення Божого благословення і покровительства Діви Марії щодо діяльності Чернігівського архієпископа.

Важливу інформацію щодо образу пастиря дають позатекстові паралітературні елементи. Скажімо, на гравюрі титульного листа польськомовної книги «Modlitwy dzienne u posne» [21] у верхній частині зображено Пресвяту

Трійцю, а нижче, – з чотирьох боків, преподобного Антонія Печерського, пророка Іллю, святителя Лазаря і святого Йоакима. Усі постаті окрім прямого, мають ще й знаково-індексне значення: святий Антоній вважається засновником монастиря, іменем пророка Іллі названий монастир, де знаходилася типографія, святитель Лазар – небесний патрон Чернігівського архієпископа, святий Йоаким – небесний заступник Московського патріарха Йоакима (1673-1690). У такий спосіб друкарі вибрали для титульного аркуша найбільш важливих святих для монастиря у небесному і земному вимірах.

Дуже часто книги, надруковані у Чернігові, починаються передмовою-присвятою Лазарю Барановичу, у яких образ Чернігівського Владика вибудовується за допомогою традиційних барокових текстопороджуючих моделей. У передмові до «Тріоді Цвітної» (1685) Лаврентій Крщонович книговидавничу діяльність владики підганяє під авторитетну топіку: Троїцько-Іллінський монастир позначається образом саду (вертограду), у якому на весну з'явився цвіт (книга Цвітних тріписнцов). Цей духовний цвіт водночас вирощений Владикою і спрезентований йому. Традиційно образом саду у християнській літературі позначається Христова Церква. До такого уподібнення підштовхнуло євангельське оповідання про з'явлення Христа після Воскресіння Марії Магдалині, яка, не впізнавши його, подумала, що то садівник.

Лаврентій Крщонович вимальовує образ архієпископа як ідеального пастиря. Він прямо говорить: «подобіє образ еси Сина Божія, иже ест Архієрей грядущих благ» [12, передм., арк. 1]. Таким чином відбувається накладання кількох образних вимірів, традиційно пов'язаних з Христом, – пастир-архієрей і садівник. Однією з найбільших справ життя владики називається видання церковних книг. До чеснот зараховуються проповідницька діяльність, «добродітельное житіє». Особливо наголошується на благодатності благословення і письменницькій праці, відновленні храму на честь Святої Трійці і прикрашуванні чудотворної Богородичної ікони. Характеристика діяльності архієпископа відбувається за допомогою цитат, інтегрованих у текст зі св. Амвросія і Григорія Ниського. Наприклад, з останнього: «Той есть Пастир добрий, иж не сіном пасет стадо, но Духом Святим» [12, передм., 3, зв.]. Іоаникій Галятовський – єдиний з авторів, який звертає увагу на освіту Барановича і його діяльність до висвячення в єпископи, вказуючи на місця її здобування (Каліш, Вільно, Київ) [19, передм., арк. 1, зв.]. У передмові до полемічної книги «Stary kościół zachodni» автор не забуває згадати інформації про викладацьку діяльність владики, наголошуючи на тому, що Баранович був його магістром у класах інфими та граматики, а згодом – професором – у класі риторики [19, предмова, арк. 3].

Іван Величковський присвятив Лазарю Барановичу поезію «Lucubratiuncula». Побудований текст на основі топосу від імені. Традиційно ця рубрика розкривалася через етимологію імені, виведену з іншої мови. Величковський використовує ім'я Лазар разом з біблійними контекстами, до яких воно входить. Це – євангельський сюжет про воскресіння Лазаря. Панегірик ділиться на дві нерівномірні частини. Перша присвячена небесному патрону Владика святителю Лазарю, а друга – чернігівському архієпископу. Тему «доброто плоду» автор розгортає через накладання двох сюжетів на тему воскресіння з мертвих: чотириденного Лазаря та притчі про зерно, яке, вмираючи, воскресає. Далі поет підключає текст про зерно, яке зростає на різній землі. Іван Величковський прирівнює воскреслого Лазаря і плід від зерна. Автором вдало використана омонімія каменя як предмета, що затуляє гріб Лазаря, й Ісуса як наріжного Камня Церкви. Чернігівський архієпископ називається молільником за євангельського Лазаря. У віршованій формі автор встановлює його статус єпископа, наголошує, що буде характеризувати його через справи, та вказує на чесноти:

Хто ж отой Лазар? А той, котрий ділом
Завжди з'являє Баранчику мило
Щиру невинність. Котрий носить митру,
Звабу б'є хитру [5, с. 33].

Справами Барановича називаються передусім написання й видання книг. Кожна з них позначається в тексті через ключове слово заголовка – «Меч», «Труби», «Apollo», «Lutnia», «Notio», «Miara», «Smierc», «Rodzaj», «Wieneic». Усі ці видання уславлюються через мету їх виходу в світ та духовні наслідки, що ними спричинені. Проповідницька вага «Меча духовного» підкреслюється куплетом:

В серце камінне той меч проникає,
Ворог душевний од нього тікає
Геть, уражає його сила строга
В світу дорогах [5, с. 33].

При уславленні архієпископа-проповідника особливий акцент ставиться на таланті Барановича як герменевта:

Книги гортаєш, що їх видаєш ти,
Слів важких розгад при тому даєш ти,
Ніби печаті знімаєш, їй-право,
Ту маєш славу [5, с. 34].

Полемічний талант Лазаря Барановича виражений згадкою про його творіння на цю тему:

Він православ'я боронячи з жаром,
Витворив «Notio», також і «Miare» [5, с. 34].

Особа в панегірику може бути схарактеризована через рубрику «уподобання». За Феофаном Прокоповичем, це – «наполегливе, пристрасне розумове заняття, якому людина віддається з великим задоволенням» [16]. Таким заняттям для Барановича була література:

Чиниш щоденно отак все до стогу
Приготував ти, щоб видати Богу, –
Лазаря зерна тобі мають дати,
Подарувати [5, с. 34].

Образ чернігівського архієпископа розкривається також через рубрику «душевних якостей». Автор акцентує на щедрості владики, натякаючи на фінансування ним типографії:

Зволь милостиво від нас його взяти,
Просим покірно. Ти звик віддавати
Не лише словом нам Божим жаданим,
А і поданням [5, с. 35].

Іван Величковський вводить до тексту гостру думку вживанням однокореневих слів: у тексті з'являється назва Баранок як синонім апокаліптичного Агнца і Баранович як головний образ вірша:

Той же Баранок, що книги у Небі
Нам відкриває, звіщає від себе:
Хай Баранович вділяє так само
Земними дарами [5, с. 34].

Останній куплет – це підпис до вірша. Він перераховує ті риси чернігівського владики, які хотів підкреслити автор:

Святобливості Вашої, нашого вельми милостивого Пана,
пастиря, отця, патрона й добродійника
підніжкове товариство
мистецтва друкарського.
Lucubratiuncula Іоанна Величковського [5, с. 35].

Одним із засобів ідеалізації владики були оповідання про зцілення й видіння. Феодосій Софонович до «Повісті о преславних чудах святої великомучениці Варвари» (1669 або 1670) включає й оповідь про Лазаря Барановича. Цей текст має заголовок «Чудо 5». Він є одним з найкоротших і найменш інформативним з сімнадцяти запропонованих.

Лазар Баранович представлений через описи, які пов'язані з називанням імені та прізвища, соціального стану («преосвященний архієпископ черніговский отець»). Причому не уточнюється, чи був Лазар Баранович у цьому сані на момент зцілення. Скоріше за все, цей інформант належить до часу наративу, а не часу події. За Т. Павелом, «в основі повісткування лежить рівновага, котру треба встановити, потреба, що вимагає свого задоволення». Феодосій Софонович називає причину звернення владики до мощей святої Варвари по-риторичному загально: «он великою хоробою боліл» [15, с. 262]. Цей абстрактний діагноз, виражений через предикат, логічно виділяє наступну (не менш загально) виражену дію: «утекался до святои Варвары» [15, с. 262]. Головна подія оповідання – зцілення – називається по тексту тричі: на початку вона викладена як факт-підтвердження з боку Лазаря Барановича, який «до сего дня визнаває чудо святои Варвары, которая над ним показала» [15, с. 262]. Після зазначення причини Феодосій Софонович ще раз повторює, що архієпископ «получил исцеление» і як наслідок – «от того часу наибольшую къ свтои Варвары почал мѣти віру» [15, с. 262]. Феодосій Софонович наголошує також на незворотності й результативності зцілення. Типовим елементом оповідань-міраклів XVII століття є інформація про подяку того, хто зцілювався. Таку функцію у цьому оповіданні виконує згадка, що Лазар Баранович «казане на праздник святѣя Варвары при мощех ея повідаючи, і своє от святои оповідал чудовное исцеление на казаню» [15, с. 262].

Дійсно, в друкованому «Слові на святу великомученицю Варвару» Чернігівський архієпископ порушує й тему свого зцілення біля мощей святої Варвари. До проповіді ця історія вводить як приклад. Спочатку йде декларація загального над поодиноким, абстрактного над конкретним, тези над повісткуванням, оскільки оповіданню передує узагальнююча фраза: «Христане да оусердно текуть къ мощемъ твоимъ: от них же течеть недужнымъ исцеление» [6, арк. 88]. Це генералізуюче твердження є великою посилкою силогізму («Христане текуть»). Менша посилка: «Азь ... прибігохъ». Висновок – зцілення, причому це дія, що розповсюджується на конкретну людину, але при цьому вона виступає членом логічного класу (християн, які вдаються за допомогою до мощей святих). Висловлюючись з конкретного приводу, Лазар Баранович дописує оповідання свого попередника Феодосія Софоновича. З приводу причин хвороби він дає аж ніяк не більше інформації за архімандрита Михайлівського монастиря: «Азь самъ в недузѣ моємъ зильною одержимъ немощию...» [6, арк. 88]. Але проповідник нарощує її в описі обставин зцілення: «егда прибігохъ къ мощемъ святѣя Великомученици, съ вірою пихъ воду, сю же бысть омочена рука Великомученици: сія чаша сицевая воды бысть мнѣ въ спасение» [6, арк. 88]. Створюючи свою оповідь, казnodія вдається до житійного наративу, зокрема до історії зцілення святої Варвари

водою. Унікальність оповідання ще й у тому, що воно розповідається від першої особи: «И азъ самъ», – говорить владики. Саме цим воно виділяється на фоні українських оповідань XVII століття про дива, де оповідач ніколи не виступає однією з дійових осіб. Своє видужання називає архієпископ не тільки зціленням від фізичної недуги, а й вписує його в сотеріологічну перспективу: «сія чаша сицева воды бысть мнѣ въ спасеніе» [6, арк. 88]. Виклад подій в казанні переходить в авторську молитву до святої Варвари. Прикметно, що для проповідницького дискурсу Лазаря Барановича не були характерні подібні нарративні вкраплення. У передмові до читача з «Меча духовного» він формулює правило використання джерел «...никоих же не точію басней...» [11, с. 405]. У казодійській практиці владики це правило порушується один раз, власне, коли він говорить про своє зцілення, акцентовано зробивши подію власного життя предметом оповіді. Особливий наголос на ній поставлений ще й за допомогою позатекстового елементу: на маргінесі є знак (рука), що вказівним перстом націлена на відповідний уривок.

Димитрій Туптало у другому томі «Четъх Міней» в «Житії святої Варвари» посилається на «Труби словес проповідних» Лазаря Барановича. Факт зцілення владики він використовує «въ оувереніє маловірнихъ» [2, арк. 33 зв.]. Фактично Димитрій Туптало уводить до свого тексту цитату з проповіді, що дослівно відповідає п'яти рядкам з казання Барановича. На відміну від двох прецедентних текстів, Димитрій Туптало конкретизує час, коли була виголошена проповідь: «...еще прежде архирейства своего, ... от літа ахм (1640) ... между иными и на праздникъ святыя Великомученицы Варвары, проповідая при честныхъ ея мощахъ слово Божіе, прославляюще зіло благодарственіе чудо и своего от тіхъ святыхъ мощей по зілной болізни полученнаго исціленія» [2, арк. 33 зв.].

Зрозуміло, що для всіх авторів завданням було передусім акцентувати на чудотворній силі мошей святої Варвари, що знаходилися тоді в Михайлівському монастирі. Вони зробили це за допомогою нарративного тексту, що виконував функцію прикладу, але при цьому не був позбавлений конкретних даних про історичну особу, місце дії та час. Переконливості оповіданню-міраклі надавав і особливий об'єкт благодатного впливу – церковний ієрарх, перша особа в українській церкві другої половини XVII століття архієпископ Лазар Баранович.

Димитрій Туптало в «Діаріуші» інколи пише не тільки про зовнішній до себе світ, але й про внутрішні переживання, події духовного й душевного рівня. Зокрема він отекстовлює свої сни та видіння. У річній статті за 1689 рік він у ретроспективі звертається до двох своїх «сонних видінь» [4, с. 41]. Одне з них – мученика Ореста з 1685 року, а друге – Лазаря Барановича з 1676. Вміщення цих видінь в одну текстову одиницю мало панегіричну функцію щодо обох образів, а зважаючи на те, що Орест був святим, а Баранович – архіпастирем, ще й ідеалізуючу щодо останнього. Сон-видіння Димитрія Туптала змальовує сцену у вітварі, де перед службою «Преосвященний архіерей сидить у кріслах», а всі інші навколо престолу, готуючись до служіння, щось читають. За сюжетом видіння владики розгнівався на Дмитра і докоряв йому словами: «Чи не я тебе обрав?». Далі йдуть дії, типові для ситуації покаяння, а саме – вибачення і прощення. Ключова фраза повторюється двічі: вдруге герой прочитує її у «Службенику». Звичайно, можна було б побачити у сюжеті сну типову соціальну сцену, де дійові особи – архієрей та диякон, якби не інтерпретація самого Димитрія Туптала: «...думаю, що у видінні тому через особу преосвященного отця Архієпископа сам Творитель наказував мені» [4, с. 43]. Зрозуміло, що таке самопрочитання сну спрямоване на сакралізацію образу владики.

Отже, використання біблійних образів, отождоження діяльності Чернігівського архієпископа з тими чи іншими аспектами християнської традиції були основними засобами ідеалізації образу владики. Логічна рубрикація, панегіричні зближення створювали навколо Лазаря Барановича певну святкову ауру, а укріпленість художніх символів у біблійному матеріалі передбачала відповідність образу їх уподібнення позачасовому культурному стану. З цією ж метою створювались і мистецькі зображення Чернігівського владики або його небесного заступника. Автори панегіриків передусім наголошували на ролі цієї людини як першої ієрарха української церкви, пастиря, проповідника й мецената.

Треба також відзначити, що пишні літературні форми не були позбавлені смислу, так само як і діяльність – благодаті. Чернігів трохи згодом дасть для української і російської церков багато єпископів і священників, більше того святих Димитрія Ростовського, Феодосія Углицького, Іоана Максимовича та ін.

Список використаних джерел

1. Волков А. Панегірик / Анатолій Волков, Петро Рихло // Лексикон загального та прикладного мовознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – С. 393-394.
2. Димитрій Туптало. Книга житій святих / Димитрій Туптало. – К. : Друкарня Києво-Печерської лаври, 1695. – Т. 2. – 6 арк. + 763 с.
3. Димитрій Туптало. Руно орошеное / Димитрій Туптало. – Чернігів : Друкарня Свято-Троїцького монастиря, 1683. – 6+107 арк.
4. Діаріуш Дмитра Туптала // Соболь В. Пам'ятна книга Дмитра Туптала. – Варшава, 2004. – С. 23-70.
5. Іван Величковський. Повне зібрання творів. Дзигар цілий і напівдзигарик / Іван Величковський. – Київ : Дніпро, 2004. – 190 с.
6. Лазар Баранович. Труби словес проповідних / Лазар Баранович. – К. : Друкарня Києво-Печер. лаври, 1674. – 10+403+4 арк.
7. Перетц В. «Księga Śmierci» арх. Лазаря Барановича / В. Перетц // Киевская Старина. – 1898. – №9. – С. 225-233.

8. Попов П. Панегірик Крщоновича Лазарю Барановичу – невідоме чернігівське видання 80-х XVII в. / П. Попов // Збірник історико-філологічного відділу ВУАН (Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Йвановича Багалія з нагоди 70 річниці та 50 роковин наукової діяльності, т.1). – 1927. – №51. – С. 668-697.
9. Радишевський Р. Лазар Баранович – український письменник і суспільно-політичний діяч XVIIIст. в оцінці сучасників / Р. Радишевський // Роль Києво-Могилянської Академії в культурному єднанні слов'янських народів. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 93-102.
10. Сумцов Н. История южнорусской литературы в XVII ст. / Н. Сумцов – Харьков, 1888. – Вып.1 : Лазарь Баранович. – 183 с.
11. Титов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVI – XVII вв. Всезбірка передмов до українських стародруків // Збірник історично-філологічного відділу УАН. – 1924. – №17. – 11 +18+3+546 с.
12. Триодіон, си ест Трипіснец. – Чернігів : Типографія Троїцько-Іллінського монастиря, 1685. – 441 арк.
13. Украинские книги кирилловской печати XVI-XVIII в: Каталог изданий, хранящихся в Государственной библиотеке СССР имени В.И. Ленина ; [3 изд.]. Вып. 2, ч. 2. – М., 1990. – 318 с.
14. Ф.Н. Рец. // Киевская Старина. – 1884. –Т. X. – Ноябрь. – С. 526-528.
15. Феодосій Софонович. Повість о преславних чудах святої великомучениці Варвари / Феодосій Софонович // Феодосій Софонович. Хроніка з літописців стародавніх. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 260-264.
16. Феофан Прокопович. Риторика [Електронний ресурс] / Феофан Прокопович // www.litopys.org.ua
17. Шевченко В.І. Філософія чернігівського вченого кола Лазар Барановича в другій половині XVII століття / В.І. Шевченко // 350-річчя Української держави Богдана Хмельницького: Матеріали міжнародної наукової конференції 15-16 грудня 1998 р / редкол В.А. Смолій та ін. – К. : Знання, 1998. – С. 75-83.
18. Шевчук В. Співці музи Роксоланської в Чернігові / Валерій Шевчук // Чернігівські Афіни. – К. : Мистецтво, 2002. – С. 44-56.
19. Ioaniciusz Galiatowski. Stary Kosciol zachodni nowemu kosciolowi rzymskiemu. – Новгород-Сіверський : Друкарня Лазаря Барановича, 1678. – 14 + 88 + 1 +102 с.
20. Korolko M. Sztuka retoryki: Przewodnik encyklopedyczny / Mirosław Korolko. – Warszawa : Wiedza powszechna, 1990. – 313 s.
21. Modlitwy dzienne u nosne... – Czernihów : Друкарня Іллінського монастиря, 1689. – 2+222+22 арк.

In this article the author analyses the idealization of the image of Chernihiv's archbishop Lazar Baranovych in the Ukrainian literature and art of the second half of the XVII century. For this purpose the Ukrainian Baroque writers used the quotations from the Bible and the works of the Church Fathers, symbols, rhetorical headings. The works of such writers as Dymytriy Tuptalo, Ioanykiy Galiatov's'kyu, Ioan Velychkov's'kyu composed the circle of the investigating texts.

Key words: rhetoric, discourse, panegyric.

УДК 821/111(73)'06.09

А. І. Миколайчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

SOUTHERN IDENTITY IN AFRICAN AMERICAN NOVEL

Стаття присвячена пошуку соціальної, національної, гендерної ідентичності афроамериканської жінки, її самоусвідомлення та самоасоціювання в суспільстві в творах сучасних американських письменниць Еліс Вокер, Тоні Моррісон, Нтозаке Шанге та ін.

Ключові слова: ідентичність, афро-американка, Еліс Вокер, Тоні Моррісон, Нтозаке Шанге.

Though the election of Barack Obama in 2008 had to mark the beginning of America's post-racial era, race remains a troubling and significant problem in the American South and has long been a defining feature of southern studies. For instance such scholars as Peter Schmidt, Tim A. Ryan, Lovalerie King and Keith Byerman form a distinctive dialogue in their research books *Sitting in Darkness*, *Calls and Responses*; *Race, Theft, and Ethics and Remembering the Past in Contemporary African American Fiction* respectively. In this article we are going to study the problem of the social, ethnic, gender identity search of African-American woman in the contemporary African American novel.

Of the four books mentioned, Schmidt's *Sitting in Darkness* most clearly exemplifies the recent transnational turn in southern studies. Schmidt points out that his book is "primarily a work of literary criticism" and not "yet another general history of Reconstruction, Progressivism, or U.S. colonial policies" [9, p. 14]. He examines the neglected texts by Walter Hines Page, W. E. B. Du Bois, and George Washington Cable. Schmidt's book gives southern scholars a long-overdue of the vacant literary history of the Reconstruction South by connecting the Jim Crow perspective to American colonial discourse in meaningful ways.

Tim Ryan's *Calls and Responses* focuses on literary analysis. Ryan shares Schmidt's emphasis on the complexity of discourses on race and slavery in southern literature. Winner of the 2008 Jules and Frances Landry Award from LSU